

Хомич О. М. Антиципація як чинник прийняття ефективних рішень у педагогічній діяльності / О. М. Хомич // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ялта (20–21 березня 2014 року). – Ялта: РВНЗ КГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 457–460.

У статті розглянуто важливість розуміння впливу процесу антиципації на прийняття ефективних педагогічних рішень може виступати одним із найбільш психологічних аспектів моделювання освітнього простору сучасних закладів освіти. Формування культури психолого-педагогічного мислення можливе за умови переосмислення педагогами своєї антиципаційної складової при створенні будь-яких ситуацій педагогічної взаємодії. Можливість знаходження шляхів розвитку антиципації саме у представників освіти у кінцевому результаті може надати нам певну базу для модернізації багатьох аспектів педагогічного спілкування взагалі.

Ключові слова. Антиципація, педагогічні рішення, педагог, освітній простір, педагогічна діяльність, ефективність прийнятих рішень.

УДК 159.956.22

АНТИЦИПАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Хомич О. М,
аспірант кафедри психології
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка,
викладач ВП «Лисичанський педагогічний коледж
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка» (м. Лисичанськ)

Становлення проблеми. Сучасний етап розвитку психології як науки характеризується своєрідною теоретико-методологічною кризою. Це пояснюється розвитком нових теоретичних поглядів, формуванням нових концепцій мислення та прикладних досліджень. Життєві знання, що знаходилися в суто ненауковому баченні, переходять в поле зору практиків та науковців-теоретиків – що логічно призводить до формулювання нових наукових постулатів та перегляду цілої низки питань, які до того часу знаходилися на межі науки та побутових, «життєвих» знань. Тож проблема антиципації результатів своєї діяльності педагогами є однією з ключових, що виникають при моделюванні освітнього простору сучасних закладів освіти.

Аналіз дослідження. Процес антиципації як такий довгий час знаходився в галузі знань, що були синтезовані штучним чином, але з розвитком науки, поступовим розширенням та зміною методологічного

апарату антиципація починає вивчатися психологією в ракурсі пізнавальних, когнітивних процесів, особливо синтезує в собі знання про свідомість та діяльність людини, її сприйняття та мислення. Сучасна психологія розглядає антиципацію як розумове передбачення, випереджене бачення результатів своєї діяльності. В. Вундт вперше ввів термін "антиципація" для позначення спеціальної психологічної категорії. На його думку, можливість антиципації виникає завдяки синтезу найпростіших елементів психічного, при обов'язковому впливі на цей синтез "творчих похідних". Передбачення виникає завдяки поєднанню та взаємодії образів сприйняття теперішнього й образів пам'яті [3, с. 87].

Вивчення процесу антиципації у край важливе й у психолого-педагогічній практиці, оскільки без знань особливостей і закономірностей антиципації, шляхів та засобів їхнього формування неможливо забезпечити високу ефективність вавчальної діяльності.

Отже, проблема антиципації чітко прослідковується на перетині двох великих проблемних галузей: психології антиципації та психології навчальної діяльності. Ефективність педагогічної діяльності вчителів на пряму залежить від ухвалення ними заздалегідь правильних рішень в своїй професійній діяльності, а ефективність педагогічних рішень. в свою чергу, пов'язана з досвідченістю педагогічних працівників, з можливістю свідомо аналізувати власну діяльність та спиратися не лише на знання та досвід, але й певну інтуїтивність діяльності – можливість антиципації. Педагогічна діяльність пов'язана з вирішенням великої кількості задач та проблемних ситуацій і тому належить до видів праці, процес виконання яких має не репродуктивний і алгоритмізований, а творчий, пошуковий характер. Саме тому процес передбачення результатів власних вчинків набуває особливої актуальності, як для кожного окремого педагога, так і для всієї психолого-педагогічної діяльності [4, с. 142].

Поява досліджень у галузі вивчення функціональних систем та обговорення питань, які стосуються психологічного розуміння сутності планів і структурної поведінки людини, створили підґрунтя для подальшого вивчення антиципації у різних аспектах. Результати наукових пошуків сприяли виокремленню психологічної змістової цього феномену. Попри це, антиципація і дотепер залишається малодослідженим явищем. Тому актуальність проблеми антиципації як чинника прийняття ефективних педагогічних рішень зберігається і дотепер в умовах сучасної української науки.

Питання визначення психологічного змісту поняття антиципації розглядалося у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних авторів (Б. Асмус, П. Анохін, Б. Ананьєв, І. Батраченко, М. Бернштейн, А. Брутлінський, Дж. Брунер, М. Бунге, В. Виноградов, М. Воловікова, Л. Гурова, У. Найссер, А. Нікітіна, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Є. Сурков, Б. Теплов та багато інших). Між тим, єдності у визначенні самого поняття і його взаємозв'язку з іншими немає. Кількість різноманітних тлумачень, визначень та поглядів свідчить про неусталеність та неоднозначність розуміння дослідниками феноменології

антиципації. В останні десятиліття виокремився і такий напрям психології, як психологія антиципації (Т. Базилевич, І. Батраченко, Б. Ломов, О. Сергієнко, Є. Сурков та ін.).

Прийняття рішення в психології розглядається як центральний етап процесу переробки інформації на всіх рівнях психічної регуляції в системі цілеспрямованої діяльності людини. Існують різні концептуальні підходи до вивчення процесу прийняття рішення, які виносять цю проблему на перехрестя діяльнісного (Ф. Василюк, В. Знаков, О. Леонтєв, Д. Леонтєв), суб'єктного (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, С. Рубінштейн, В. Татенко) й вчинкового (М. Бахтін, В. Роменець) підходів, ієрархічно-рівневого підходу до аналізу детермінації процесу прийняття рішень вчителем у проблемних педагогічних ситуаціях (В. Чернобровкін), екзистенціальної (Р. Мей, В. Франкл, І. Ялом) та глибинної психології (Е. Берн, К. Хорні, З. Фрейд). Феномен прийняття рішення також вивчається в психології особистості, мислення, творчості, управління (Ю. Забродін, Л. Карамушка, В. Моляко, О. Пономарьов, Т. Титаренко, О. Тихоміров) і розглядається в контексті різних видів діяльності людини.

Процес прийняття вчителем рішень завжди відбувається в умовах проблемної педагогічної ситуації. В її основі лежить протиріччя між уявленням педагога про мету, результати й оптимальне протікання його діяльності та реальними умовами його взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу, які ускладнюють їх реалізацію [1, с. 383]. Для ефективного педагогічного спілкування, як і рішення педагогічних ситуацій, суттєве значення мають, особливості організації антиципуючих схем комунікативного досвіду вчителів, які проявляються у показниках їх диференційованості та інтеграції [2, с. 156].

Мета статті. В процесі педагогічної діяльності освітянам доволиться вирішувати високу кількість різноманітних завдань проблемного характеру. Усвідомлення ролі процесу антиципації може допомогти педагогам приймати важливі рішення більш ефективно, логічно використовуючи при цьому як попередній досвід, логіку та орієнтацію на середньостатистичний продукт освіти, так і власний підсвідомий досвід, що допомагає швидше та ефективніше приймати вірні рішення.

Висновки. Таким чином наше майбутнє дослідження буде стосуватися на виборі об'єкту дослідження – процесу прийняття ефективних рішень у педагогічній діяльності. Предмету дослідження – розвиток антиципації педагогів як домінуючого чинника прийняття ефективних рішень в своїй діяльності. Та мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості антиципації вчителів в процесі прийняття педагогічних рішень, розробити програму психологічного супроводу розвитку антиципації у вчителів. Очікувана наукова новизна роботи та теоретичне значення полягає в тому, що вперше теоретично та емпірично будуть вивчені особливості розвитку антиципації у вчителів, конкретизовано структуру антиципації у вчителів, обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку антиципації у вчителів та розроблено програму

психологічного супроводу розвитку антиципації у вчителів; буде розширено та доповнено змістові характеристики проблеми поняття антиципації в педагогічній психології, уточнено поняття «педагогічна антиципація», адаптовані форми психокорекційної роботи щодо сприяння розвитку антиципації педагогів в процесі прийняття ними професійно-важливих рішень; набуде подальшого розвитку вивчення взаємозв'язку антиципації з проблемою прийняття ефективних педагогічних рішень вчителями у професійній діяльності, розробка та використання програми психологічного супроводу розвитку антиципації у вчителів. Практичне значення дослідження полягає в тому, що на основі теоретичного аналізу та емпіричних пошуків буде досліджено можливості рефлексивно-цільового тренінгу в розвитку антиципації у вчителів. Матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні педагогічної психології в різних типах навчальних закладів, крім цього результати емпіричного дослідження і розроблені психокорекційні програми можуть бути використані практичними психологами та соціальними педагогами закладів освіти будь-якого типу та форми навчання для підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Література

1. Чернобровкін В. М. Психологія прийняття педагогічних рішень : монографія / Володимир Миколайович Чернобровкін: Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – вид. друге, перероб. і доповн. – Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2010. – 448 с.
2. Батраченко І. Г. Психологія антиципації : монографія / І. Г. Батраченко. – Д.: Вид-во ДНУ, 2009. – 264 с.
3. Большой психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология. – Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М: Луч, 1992. – 287 с.